

Jernej Zupančič: Kulturna geografija. Raznolikost svetovnega prebivalstva in kulturnih pokrajin.

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2013. 261 strani, ISBN 978 961 237 600 0

Jerneju Zupančiču, profesorju geografije na Univerzi v Ljubljani, je uspel izjemen podvig, pripraviti učbenik o kulturni geografiji. Ne le da je to prvi učbenik kulturne geografije slovenskega avtorja v slovenskem jeziku, tudi v svetovnem merilu je tematika kulturne geografije redko obdelana v knjižni (monografski) obliki. Vzrokov za to je več, zelo verjetno pa so povezani s še ne povsem dorečeno vsebinsko in konceptualno ostjo tega dela geografije. V kulturni geografiji se bolj kot v katerikoli drugi veji naše vede kaže njeno temeljno protislovje, namreč odnos med materialnim (fizičnim) in duhovnim. Povedano z drugimi besedami, ali je mogoče heterogenost kulture povezovati s specifičnostmi prostora na katerem se nahaja oziroma kjer se je razvila? Pozitiven odgovor bi seveda moral povzeti ključne lastnosti posamezne kulture in jih povezati s ključnimi lastnostmi pripadajočega prostora. Vprašanje ostaja odprto in nedorečeno še tudi po Zupančičevem besedilu. Druga težava povezana s kulturno geografijo je večplastnost pojma kultura. Beseda obsega tako širok razpon človekovega duhovnega delovanja, da ga je nujno omejiti, predvsem pa pojasniti, preden sploh postane operativen. Tudi to je ena od nedokončanih nalog, ki še čaka geografe, kljub novemu učbeniku o kulturni geografiji. Ob pomanjkanju trdnih in prepričljivih razlag o vsebini in dometu kulturne geografije se geografi pogosto zatekamo k ustaljenim vzorcem iz začetka 20. stoletja ali pa k tako splošnim formulacijam, da so zaradi svoje abstraktnosti skoraj prazne, zagotovo pa premalo operative. Jernej Zupančič se je v tej dilemi zatekel k preverjeni rešitvi, ki sodi v tako imenovano regionalistično paradigmo geografije. Vsebino kulturne geografije je povezal z vsebino pojma civilizacija v smislu kulturno geografskih formacij človeške družbe. Omejil se je na veroizpoved, jezik, nacionalno pripadnost, socialno razslojenost in družbeno organizacijo oziroma pojav države. Izbor sicer ni povsem utemeljil, deloma ga pojasnjuje z lastnostmi in razlikami med civilizacijami. Ostaja pa odprto, zakaj v kulturno geografijo ni uvrstil še drugega duhovnega ustvarjanja, na primer glasbe (umetnosti v ožjem pomenu besede), medijev, prava, filozofije, načina življenja. To bi sicer preseгло domet učbenika, pričakovali pa bi vsaj zapis, ki bi bralce opozarjal, da je v kulturni geografiji še veliko »sivih con«, da je vsako kulturno geografsko območje navznoter diferencirano skoraj v enaki meri kot navzven, in da je kulturna geografija vsebinsko blizu humanističnemu (holističnemu) pogledu na svet, planet Zemljo, na naše bivalno okolje, kar geografiji odpira povsem nova področja spoznavanja, pojasnjevanja in uveljavljanja vede. V opravičilo pa je potrebno dodati, da se veliko (geografskih) besedil loteva snovi na tak »inovativen« način – opozorijo na vsebinsko razsežnost, vendar je ne obdelajo. Zadovoljijo se z informacijo, zaradi česar ostajajo »na površini«, načelni, teoretsko »podkrepljeni«, vendar – nedorečeni. Jernej Zupančič se je odločil za drugo pot: izbral in obdelal je dejavnike, o katerih je kaj povedati, ki so nesporni in so prostorsko relevantni.

Druga pomembna lastnost Zupančičeve Kulturne geografije se nanaša na nivo obravnave pojava. Slednje je v geografiji vse pomembnejše metodološko in vsebinsko vprašanje, ki mu številni avtorji ne posvečajo zadostne pozornosti. Z redom velikosti pojava je namreč povezan izbor elementov, s katerimi obravnavano temo prikazujemo in obdelujemo. Jernej Zupančič je v tem smislu metodološko nedvoumen. Izbral je regionalni (planetarni) nivo in s tem tudi omejil prikaz razsežnosti kulturne geografije. Je pa s tem knjiga dobila nekaj regionalno geografske vsebine, o čemer priča tudi

podnaslov – raznolikost svetovnega prebivalstva in kulturnih pokrajin. Tovrstnih knjig o kulturni geografiji ni prav veliko, kar je delu zagotovo v prid.

Knjiga je razdeljena na 9 poglavij. V uvodnem poglavju je pojasnjen predmet spoznavanja kulturne geografije, pri čemer je avtor navedel tri: kulturno pokrajino, človeške skupnosti ter splošne značilnosti družbenih skupnosti. Pomembno je, da je pojasnil izvor kulturne geografije v luči sistemizacije vede. Izpostavil je anglosaški in nemški model kulturne geografije in s tem nakazal na dvojnost, ki je razpeta med kulturno pokrajino in družbeno geografijo. Škoda, da ob tem ni posvetil kakega odstavka še moderni kulturni geografiji, ki se bolj kot s kulturno pokrajino ukvarja s kulturo kot sredstvom za interpretacijo razmer v prostoru. Naslednje poglavje je nekoliko antropološko obarvano, v njem obravnava pojav človeka in vpliv na kulturno pokrajino. Glede na vsebinsko široko zastavljeno poglavja bi bil na tem mestu dobrodošel pregled najpomembnejših tipov kulturnih pokrajin, kar je, ne nazadnje, napovedano v podnaslovu. Tretje poglavje je ključno za koncept knjige, saj je v njem pojasnjen pojem kulture, s čemer so povezani elementi, na katerih sloni učbenik kulturne geografije. Avtor je pojem kulture povezal s pojmom civilizacije ter iz lastnosti slednje definiral vsebino kulturne geografije. Kot že omenjeno, je izbral naslednje elemente: veroizpoved, jezik, nacionalno pripadnost, državno organizacijo ter družbeno razslojenost. V istem poglavju obravnava še civilizacije - kulture, ki so v tisočletjih oblikovale kulturno pokrajino našega planeta. Od četrtega poglavja dalje je govora o posameznih kulturno geografskih elementih. Najprej so obdelane geografske razsežnosti religije, nato jezik in komunikacija, etnični pojavi, državna organizacija ter družbeno razslojenost. Vsak kulturno geografski dejavnik je sistematično prikazan - definiran in pojasnjen, nato pa so prikazane še pojavne oblike, njihove lastnosti in regionalna razmestitev. V devetem poglavju je seznam literature.

Da gre za učbenik ne govori le struktura gradiva, temveč tudi način podajanja tvarine. Besedilo ima narativen značaj, avtor vsebino podaja v časovnem loku, zelo informativno, berljivo in s širino humanista. Ob takšni zvrsti besedila se rado dogodi, da pripoved mestoma seže širše od postavljenega konteksta, kar lahko opazimo na več mestih tudi v tem delu. Pri podajanju snovi avtor ne poskuša biti nevtralen, nasprotno, marsikje se opredeljuje do obravnavanih pojavov ali ugotovitev, kar je, po mojem mnenju, učbeniku samo v prid.

Besedilo je bogato ilustrirano in dokumentirano s kartografskimi upodobitvami in fotografijami, v dodatku na koncu knjige so v preglednicah zbrani podatki o jezikovni in verski sestavi prebivalstva sveta, kar še poveča uporabnost učbenika. Večina kartografskih prikazov je sicer povzetih, veliko pa jih je avtor priredil, zbral podatke, prilagodil kategorije v legendah in jih s tem naredil uporabne tudi za slovenskega bralca. Izpostaviti je še potrebno, da je avtor dosledno uporabljal (morda tudi poslovenil) vse termine na področju religije, jezikov sveta in nacionalne sestave v slovenskem jeziku, kar je zagotovo prispevek k razvoju terminologije in uporabe slovenskih toponimov.

Knjiga *Kulturna geografija* je kakovosten (regionalno) geografski učbenik o izbranih kulturno geografskih elementih.

Vladimir Drozg